

ОЦІНКА ЯКОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ ІНДЕКСУ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

QUALITY RATING OF UKRAINIAN INSTITUTIONAL ENVIRONMENT IN THE SYSTEM OF THE GLOBAL COMPETITIVENESS INDEX

Тетяна СТРОЙКО,
доктор економічних наук,
Миколаївський національний
університет імені В. Сухомлинського

Tetiana STROYKO,
Doctor of Economics,
Mykolaiv National University
named after V. Sukhomlynskiy

Дмитро ДУШЕЙКО,
Миколаївський національний
університет імені В. Сухомлинського

Dmytro DUSHEYKO,
Mykolaiv National University
named after V. Sukhomlynskiy

Системна криза української економічної політики проявляється насамперед через несприятливі умови розвитку бізнесу. Умови, середовище розвитку підприємництва, особливо малого й середнього, як найбільш чутливого до умов діяльності, в термінах інституціональної економіки описується як інституціональне (інституційне) середовище. Для покращення якості національної економічної політики, зокрема регуляторної, необхідно розробити та впровадити методики оцінки національного інституційного середовища, враховуючи світовий досвід у цій сфері.

Теоретичним підґрунтям аналізу якості інституційного середовища виступають фундаментальні роботи в галузі інституціональної економіки таких вчених як Л.Девіс, Т.Еггертссон, Р.Коуз, Д.Норт [1], Дж.Окслі, О.Уільямсон [2] та ін. В Україні різними аспектами оцінки якості інституційного середовища займалися такі вчені, як З.Ватаманюк [3], М.Данько, О.Длугопольський, Ю.Коваленко, А.Крисоватий, Г.Омельчак [4], Р.Пустовіт [5], Ю.Росецька, Н. Юргель, та ін. Серед російських економістів питанню якості інституційного середовища приділяли увагу Л.Валітова, Р.Гаріпов, О.Горшков, М.Кондратов, К.Нікітіна, Є.Панфілова, В.Сілін, Є.Сілова, В.Тамбовцев та ін.

Світовий досвід оцінки якості національного інституційного середовища сконцентровано в методиках, які використовуються міжнародними організаціями при проведенні рейтингових порівнянь національних економічних систем за допомогою індексних оцінок. Однією з головних системних оцінок є Індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК) – The Global Competitiveness Index (GCI). До розробки його методики доклали зусилля такі видатні вчені, як Майкл Портер та Джеффри Сакс.

Метою дослідження – оцінити якість українського інституційного середовища, використовуючи субіндекси міжнародної компаративної індексної системи «Індекс глобальної конкурентоспроможності».

Інструментарій інституціональної економіки надає широкі можливості для вивчення складних соціально-економічних процесів, розширюючи можливості традиційної економіки. Зокрема за допомогою інституціональних категорій можливо виконати моделювання взаємодії між бізнесом, наприклад, між малим та середнім підприємством, державою та суспільством відносно умов ведення економічної діяльності. Такі інтегральні соціально-економічні явища, як бізнес-середовище, бізнес-клімат, інвестиційний клімат, умови ведення бізнесу, які в традиційній економічній парадигмі

більше використовуються в публіцистичних цілях, інституційна економіка розглядає як в теоретичному аспекті, так і в практичній площині за допомогою поняття інституційного середовища.

Питання про якість національного інституційного середовища та її вплив на результати функціонування економіки має комплексний інтегральний характер. Вирішення цього питання потребує уточнення економічної сутності інституційного середовища, його складових та функцій. У загальному розумінні **інституційне середовище** – сукупність інститутів, які забезпечують протікання трансакцій, що супроводжується витратами ресурсів, які оцінюються за допомогою трансакційних витрат. Тому величина трансакційних витрат є головним показником якості інституційного середовища та його складових.

У сучасних економічних дослідженнях немає одностайності щодо складових інституційного середовища. Кожний із дослідників пропонує своє бачення його складових.

Основними підходами до оцінки якості інституційного середовища є:

- 1) оцінка трансакційних витрат – загальна величина трансакційних витрат розраховується на одну угоду або на одну бізнес-одиницю;
- 2) експертна оцінка – визначені складові інституційного середовища ранжуються згідно з думками експертів;
- 3) інтегральна індексна оцінка – за допомогою методів експертних оцінок та статистичних виводяться індекси стану інституційного середовища.

Найбільшого розвитку отримав саме останній метод, який є версією експертного методу, доповненого аналізом статистичних даних. Свого поширення він набув наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст., він пов'язаний із виникненням систем транснаціональної компаративної оцінки розвитку економік (табл. 1).

Виникнення систем транснаціональної індексної оцінки пов'язано з розвитком потреби вчених та практиків у додатковій інформації про стан національних економік, яка виходить за рамки міжнародної статистики, представленої в Системі Національного Рахівництва (СНР). Створення таких систем відобразило прагнення отримати кількісні оцінки тих соціально-економічних явищ, які не вимірюються показниками СНР, але мають серйозний вплив на результати економічної діяльності. Одночасно сучасні системи рейтингових міжнародних порівнянь слід розглядати як досягнення якісно нового етапу розвитку компаративної економіки.

У статті зроблено оцінку якості українського інституційного середовища за допомогою субіндексів блоку «Інститути» Індeksu глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму за 2006 – 2015 рр. Проаналізовано структуру блоку показників, використано метод групування показників за середніми значеннями та дисперсією. Аналіз свідчить про екстремально низьку якість національного інституційного середовища, індекс блоку «Інститути» має найнижчі середні значення серед інших компонентів ІГК для України. Результати проведеного аналізу слід врахувати при розробці та впровадженні економічної політики, зокрема регуляторної.

The article assesses the quality of Ukrainian institutional environment based on sub-indexes of “Institutions” pillar of Global Competitiveness Index of the World Economic Forum for 2006 to 2015. The structure of the block of parameters has been analysed using the method of grouping of indicators by mean values and variance. The analysis shows extremely poor quality of national institutional environment, and the index of “Institution” pillar has the lowest average values of the other components of the GCI for Ukraine. The results of the analysis should be considered when designing and implementing economic policies, including the regulatory one.

Таблиця 1. Основні індексні транснаціональні компаративні системи за хронологією виникнення

№ з. п.	Назва системи	Виконавець	Рік заснування
1.	Глобальний індекс конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index)	Всесвітній Економічний Форум (World Economic Forum)	1979
2.	Рейтинг конкурентоспроможності країн світу (звіт The IMD World Competitiveness Yearbook)	Центр світової конкурентоспроможності (IMD World Competitiveness Center)	1989
3.	Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom)	The Heritage Foundation, The Wall Street Journal	1995
4.	Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business)	Світовий Банк (World Bank)	2003
5.	Індекс сприяння торгівлі (The Global Enabling Trade Index)	Всесвітній Економічний Форум (World Economic Forum)	2008

Таблиця 2. Оцінка якості інституційного середовища в основних міжнародних компаративних індексних системах

№ з. п.	Індекс	Розділи індексу для оцінки якості інституційного середовища
1.	Індекс глобальної конкурентоспроможності	Інститути
2.	Рейтинг конкурентоспроможності країн світу	Ефективність уряду
3.	Індекс економічної свободи	Усі субіндекси
4.	Індекс легкості ведення бізнесу	Усі субіндекси
5.	Індекс сприяння торгівлі	Бізнес-середовище

Оцінка якості національного інституційного середовища за допомогою існуючих індексів стає можливою тому, що кожна з методик оцінки індексів містить блок, який оцінює якість інститутів з позицій розробників індексів. На нашу думку, для оцінки якості національного інституційного середовища можливо використання таких субіндексів у рамках наведених систем індексної оцінки (табл. 2).

Такі індексні системи, як «Індекс економічної свободи» та «Індекс легкості ведення бізнесу», є моделями національного інституційного середовища, тому їхні показники можна використовувати повністю як індикатори якості інституційного середовища. В інших трьох системах лише окремі розділи відображають стан інститутів.

Розглянемо оцінку інституційного середовища за допомогою найпершої у світі міжнародної системи індексної оцінки – Індексу глобальної конкурентоспроможності – ІГК. Ця система розглядає 12 складових конкурентоспроможності національних економік, згрупованих у три групи: 1) базові вимоги; 2) підсилювачі ефективності; 3) фактори ускладнень та інновацій. Розподіл складових за цими групами показано далі. Блок «Інститути» (1st pillar: Institutions) є першим за порядком і належить до групи показників базових вимог (рис. 1). Індексні оцінки щодо кожного зі структурно-логічних системних компонентів ІГК можна використовувати для окремих досліджень.

Організація, яка проводить дослідження ІГК, – це Всесвітній економічний форум. Він визначає інституційне середовище як «правові та адміністративні рамки, використовуючи які індивідууми, фірми та уряд взаємодіють для створення добробуту. ... Якість інститутів впливає на конкурентоспроможність та зростання» [6, с. 4]. Дослідження ІГК проводиться з 1979 року, у сучасному вигляді – з 2004, базується на методиці іспанських економістів Хав'єра Сала-і-Мартіна (Xavier Sala-i-Martin) та Ельзи Артаді (Elsa V. Artadi). До цього часу макроекономічні порівняння базувалися на Індексі розвитку зростання (Growth Development Index) Джеффри Сакса (Jeffrey Sachs), мікроекономічні порівняння базувалися на Індексі кон-

курентоспроможності бізнесу (Business Competitiveness Index) Майкла Портера (Michael Porter). Офіційний сайт Світового економічного форуму www.weforum.org дає доступ до Звіту з міжнародної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Report) з 2006 року – саме з цього періоду наведена статистика досліджень у цій роботі, зазначені звіти було використано в якості джерел даних.

Дані складових ІГК по блоках за 2006-2015 роки, ранжирувані за середніми значеннями, представлені в табл. 3.

Як свідчать дані табл. 3, Україна має найнижчу оцінку розвитку інститутів (фактично – якості національного середовища) серед інших блоків показників ІГК, що наочно демонструє рис. 2.

Якість інститутів в ІГК отримується шляхом опитування менеджерів компаній. Розділ «Інститути» має 25% ваги у батьківській категорії «Базові вимоги», яка, у свою чергу, для України, що знаходиться згідно зі звітом за 2015 – 2016 роки другій стадії розвитку країн, орієнтованих на ефективність, має вагу 40% в агрегатному ІГК. Розділи, підрозділи і складові блоку «Інститути» (субіндекси) представлено в табл. 4.

Оскільки методика дослідження зазнає змін, то розділ інститутів доповнюється деякими питаннями, яких не було в попередні роки. Зокрема з 2009 року показник «Ефективність правових рамок» було розбито на два показники: 1) «Ефективність правових рамок у врегулюванні суперечок» і 2) «Ефективність правових рамок в оскарженні регуляторних актів». Така деталізація питання дозволяє дати уточнення ефективності дії правової системи у випадках суперечок з державними органами. У цій роботі до 2009 року значення показника «Ефективність правових рамок» поширюємо на обидва зазначених питання. Дані ІГК блоку «Інститути» по Україні наведено в табл. 5.

Як свідчать дані таблиці, українська національна економічна система за класифікацією ІГК знаходиться на другій стадії розвитку – орієнтована на досягнення ефективності (efficiency-driven). При цьому у 2006 вона відповідала першому – найнижчому рівню – ресурсо-орієнтовані економіки

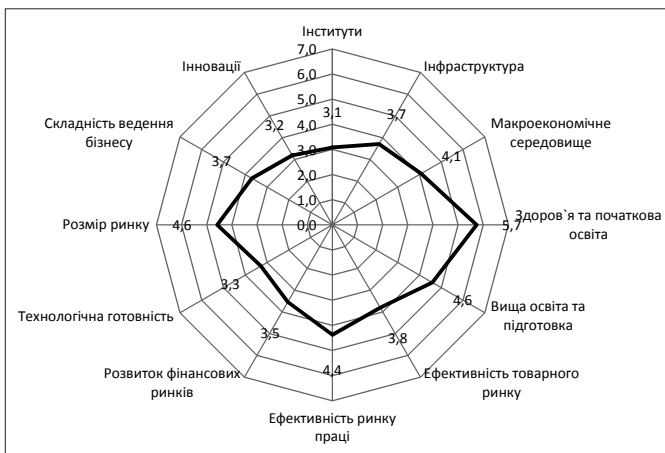
Рис. 1. Структура і складові Індексу глобальної конкурентоспроможності

Індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК)		
Базові вимоги	Підсилювачі ефективності	Фактори ускладнень та інновацій
1. Інститути	5. Вища освіта та підготовка	11. Складність ведення бізнесу
2. Інфраструктура	6. Ефективність товарного ринку	12. Інновації
3. Макроекономічне середовище	7. Ефективність ринку праці	
4. Здоров'я та початкова освіта	8. Розвиток фінансових ринків	
	9. Технологічна готовність	
	10. Розмір ринку	

Таблиця 3. Ранжирування індексів блоків ІГК за середніми значеннями для України за 2006 – 2015 роки

№ з. п.	Блоки індексів ІГК	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	У середньому
1	4. Здоров'я та початкова освіта	5,9	5,4	5,6	5,4	5,7	5,6	5,8	5,8	6,1	6,1	5,7
2	5. Вища освіта та підготовка	4,4	4,2	4,5	4,4	4,6	4,6	4,7	4,7	4,9	5,0	4,6
3	10. Розмір ринку	-	4,6	4,6	4,7	4,5	4,5	4,6	4,6	4,6	4,5	4,6
4	7. Ефективність ринку праці	-	4,3	4,5	4,6	4,5	4,4	4,4	4,2	4,1	4,3	4,4
5	3. Макроекономічне середовище	4,3	4,7	4,6	4,0	3,2	4,2	4,4	4,2	4,1	3,1	4,1
6	6. Ефективність товарного ринку	4,0	3,7	3,9	3,7	3,5	3,6	3,8	3,8	4,0	4,0	3,8
7	2. Інфраструктура	3,3	3,1	3,1	3,4	3,8	3,9	4,1	4,1	4,2	4,1	3,7
8	11. Складність ведення бізнесу	3,8	3,8	3,9	3,6	3,5	3,5	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7
9	8. Розвиток фінансових ринків	-	4,0	4,0	3,6	3,3	3,4	3,5	3,5	3,5	3,2	3,5
10	9. Технологічна готовність	2,7	2,8	3,4	3,4	3,4	3,5	3,6	3,3	3,5	3,4	3,3
11	12. Інновації	3,1	3,2	3,4	3,2	3,1	3,1	3,2	3,0	3,2	3,4	3,2
12	1. Інститути	3,1	3,1	3,3	3,1	3,0	3,0	3,1	3,0	3,0	3,1	3,1

Рис. 2. Середні індекси блоків показників в ІГК для України за 2005-2016 роки

(factor-driven). Третя стадія економічного розвитку – інноваційно-орієнтовані економіки (innovation-driven) є найвищою за методикою визначення ІГК. Крім цих трьох основних стадій, методикою ІГК передбачено дві проміжних стадії: від першої до другої («1-2») та від другої до третьої («2-3»). Україна знаходилася у перехідній стадії «1-2» у 2010-2011 роках.

Розглянемо динаміку співвідношення ІГК та індексу блоку «Інститути» для України. Привертає увагу той факт, що при середньому значенні ІГК України за досліджуваний період 4,0 середнє значення блоку «Інститути» складає лише 3,1. Тобто при вимірі у процентному значенні (максимальний бал ІГК – 7) це становить відповідно 57% і 44% від потенціалу значення індексу. Такі дані свідчать про відставання рівня розвитку інституційного середовища як фактора конкурентоспроможності національної економічної системи від інших факторів, які враховує методика ІГК. Наведена графічна залежність підтверджує системне відставання якості українського національного інституційного середовища від індексу загального рівня конкурентоспроможності України (рис. 3).

Для порівняння зі світовим рівнем розвитку національного інституційного середовища представимо динаміку максимальних та мінімальних значень індексу блоку «Інститути» щодо всіх країн рейтингу глобальної конкурентоспроможності та його показники для України (рис. 4). Графічна

Таблиця 4. Показники і розділи блоку «Інститути» ІГК (станом на 2015 рік)

Розділи	Підрозділи	Показники
Державні інститути	Права власності	1.01. Права власності
		1.02. Захист інтелектуальної власності
	Етика і корупція	1.03. Відволікання державних коштів
		1.04. Суспільна довіра до політиків
		1.05. Незаконні виплати та хабарі
	Зловживання впливом	1.06. Незалежність суддів
		1.07. Фаворитизм у рішеннях державних посадовців
		1.08. Марнотратство державних витрат
		1.09. Тягар державного регулювання
	Ефективність уряду	1.10. Ефективність правових рамок у врегулюванні суперечок
		1.11. Ефективність правових рамок в оскарженні регуляторних актів
		1.12. Прозорість політики державних органів
		1.13. Втрати бізнесу від загрози тероризму
		1.14. Втрати бізнесу від злочинності та насильства
	Безпека	1.15. Організована злочинність
		1.16. Надійність роботи правоохоронних органів
1.17. Корпоративна етика		
Приватні інститути	Звітність	1.18. Рівень стандартів аудиту та звітності
		1.19. Ефективність корпоративного управління
		1.20. Захист інтересів міноритарних акціонерів
		1.21. Ступінь захисту інвесторів

Таблиця 5. Субіндекси блоку «Інститути»
ІГК для України за 2006 – 2015 роки

Показники	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Значення ІГК для України	3,9	4,0	4,1	4,0	3,9	4,0	4,1	4,1	4,1	4,0
Стадія розвитку України	1	2	2	2	1-2	1-2	2	2	2	2
Максимальне значення субіндексу блоку «Інститути» в рейтингу	6,1	6,2	6,2	6,1	6,1	6,1	6,1	6,1	6,3	6,4
Мінімальне значення субіндексу блоку «Інститути» в рейтингу	2,7	2,9	3,1	2,9	3,0	2,9	2,9	2,3	2,8	2,8
Значення субіндексу блоку «Інститути» для України	3,1	3,1	3,3	3,1	3,0	3,0	3,1	3,0	3,0	3,1
Значення субіндексів блоку «Інститути» для України:										
1.01. Права власності	3,4	3,1	3,3	2,9	2,6	2,7	2,7	2,5	2,7	2,9
1.02. Захист інтелектуальної власності		2,7	2,7	2,6	2,6	2,6	2,7	2,5	2,7	3,1
1.03. Відволікання державних коштів	3,5	3,2	3	2,5	2,2	2,3	2,5	2,4	2,4	2,7
1.04. Суспільна довіра до політиків	1,9	1,8	2	2	1,9	2	2	2,2	2,4	2,8
1.05. Незаконні виплати та хабарі					2,8	2,6	2,7	2,8	3	2,9
1.06. Незалежність суддів	2,5	2,5	2,6	2,3	2	2,1	2,5	2,2	2	2,3
1.07. Фаворитизм у рішеннях державних посадовців	2,8	2,6	2,7	2,5	2,3	2,6	2,5	2,3	2,5	2,7
1.08. Марнотратство державних витрат	2,4	2,6	2,9	2,6	2,1	2,3	2,2	1,9	1,9	1,9
1.09. Тягар державного регулювання	2,5	2,7	2,9	2,7	2,6	2,5	2,4	2,6	2,9	3,3
1.10. Ефективність правових рамок у врегулюванні суперечок	-	2,8	2,8	2,3	2,3	2,3	2,4	2,3	2,6	2,8
1.11. Ефективність правових рамок в оскарженні регуляторних актів	-	2,8	2,8	2,2	2,3	2,4	2,4	2,2	2,3	2,6
1.12. Прозорість політики державних органів	-	3,1	3,3	3,6	3,7	3,7	3,6	3,5	3,6	3,7
1.13. Втрати бізнесу від загрози тероризму	5,4	5,4	5,7	6,1	6	5,8	6,1	5,9	4,4	3,1
1.14. Втрати бізнесу від злочинності та насильства	4	4,4	4,9	5,3	5	4,6	5,4	5	3,9	3,4
1.15. Організована злочинність	4,2	4,2	4,5	4,6	4,2	4,1	4,8	4,4	3,6	3,4
1.16. Надійність роботи правоохоронних органів	3,4	3,1	3,2	3,2	3	3	3	2,8	2,6	2,6
1.17. Корпоративна етика	3,1	3,1	3,3	3,2	3	3	3,2	3,2	3,7	3,8
1.18. Рівень стандартів аудиту та звітності	3,5	3,5	3,7	3,7	3,5	3,5	3,8	3,7	3,7	3,6
1.19. Ефективність корпоративного управління	4,1	4,2	4,4	4,4	4,3	4,2	4	4,2	4,4	4,1
1.20. Захист інтересів міноритарних акціонерів	3	3,1	3,3	3	2,8	2,9	3	2,7	2,8	2,9
1.21. Ступінь захисту інвесторів	-	-	-	-	4,7	4,7	4,7	4,7	4,3	4,8

модель наочно демонструє серйозне відставання від розвинутих країн: при максимальному значенні індексу блоку «Інститути» для України 3,3 наше інституційне середовище тяжіє до нижньої границі значень цього індексу.

Розрахунок дисперсії значень субіндексів дозволяє виявити найбільш варіабельні, нестабільні серед них. Ранжирування субіндексів за дисперсією, а також їхні найбільші, найменші та медіанні значення наведено в **табл. 6**. Дисперсію було розраховано для генеральної сукупності (функція в Excel «ДИСПР»). Групування виконано за таким принципом: найбільше варіабельні показники – з дисперсією більше 0,1 (група №1), показники з середньою варіабельністю – з дисперсією від 0,04 до 0,08, показники з найнижчою варіабельністю – з дисперсією до 0,04.

Пристаючи до аналізу субіндексів, зазначимо, що найбільш високими значення серед субіндексів блоку «Інститути» є значення 6,1 субіндексу 1.13 «Втрати бізнесу від загрози тероризму» за 2009 рік та 2012, найменшим – 1,8, тобто субіндекс 1.04 «Суспільна довіра до політиків» у 2007 році.

Динаміку найбільш варіабельних субіндексів блоку «Інститути» ІГК представлено на **рис. 5**.

Як свідчать представлені дані, у 2014-2015 роках відбулася значна втрата позицій України за субіндексом 1.18 «Втрати бізнесу від загрози тероризму». Це цей субіндекс має найбільше медіанне значення – 5,8 і найбільше максимальне значення – 6,1. Очевидно, що така значна втрата позицій по субіндексу, який до 2014 року відображав високу безпеку бізнесу в Україні відносно потенційної терористичної загрози, пояснюється війною на східних частинах Донецької та Луганської областей, анексією Кримського півострова. Аналогічні тенденції демонструють і два інші субіндекси, які також пов'язані з оцінкою стану захищеності бізнесу від насильницького втручання – 1.14 «Втрати бізнесу від злочинності та насильства» та 1.15 «Організована злочинність».

Крім субіндексів, які відображають значне погіршення якості інституційного середовища в частині потенційних загроз зовнішнього насильства, до групи найбільш варіабельних субіндексів потрапили 1.03 «Відволікання державних коштів» та 1.08 «Марнотратство державних витрат». Динаміка їхньої поведінки підтверджує споріднений характер цих субіндексів – вони обидва відбивають якість управління видатковою частиною державного бюджету. Такі дані виводять проблему розпорядження коштами державного бюджету на друге місце за нестабільністю серед врахованих ІГК якостей національного інституційного середовища.

При максимальному значенні субіндексів у 7 балів (крім 1.21 «Ступінь захисту інвесторів», який оцінюється за 10-бальною шкалою) можна розглянути медіанний розподіл факторів, тобто розподіл субіндексів на дві групи. До першої групи увійдуть субіндекси із середнім значенням за досліджуваний період 3,5 і вище, до другої – із середнім значенням менше 3,5. Для зіставності показник субіндексу 1.21 приведемо до 7-бальної шкали. Дані розподілу (рис. 2) свідчать, що до першої групи з більшим медіанним значенням входять три із чотирьох субіндексів з групи «Безпека» (1.13, 1.14, 1.15), два із чотирьох субіндексів з блоку «Звітність» (1.18, 1.19) та один субіндекс із блоку «Ефективність уряду» (1.12).

Дані субіндекси (6 із 21) з оцінкою вище середнього відображають найбільш розвинуті складові українського національного інституційного середовища, до яких слід віднести безпеку відносно потенційних зовнішніх загроз, розвинуті інститути звітності та інститути, які забезпечують прозорість державної політики. Решта субіндексів із ранжованими значеннями нижче середнього наведено на **рис. 7**.

Як свідчать наведені дані, більшість показників субіндексів блоку «Інститути» ІГК за 2005 – 2016 роки мають значення, менші за середнє, що підтверджує низьку якість українського національного інституційного

Рис. 3. Динаміка показників ІГК та індексу блоку «Інститути» для України за 2006-2015 роки

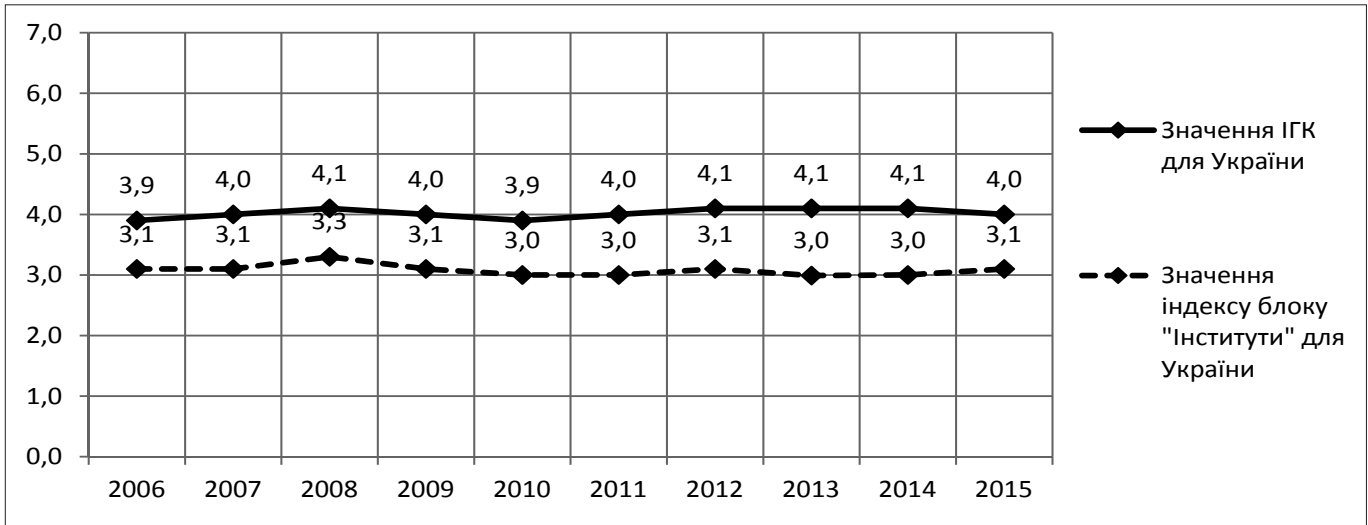

Рис. 4. Динаміка максимальних, мінімальних значень індексів блоку «Інститути» по всіх країнах ІГК та його значення для України за 2006 – 2015 роки

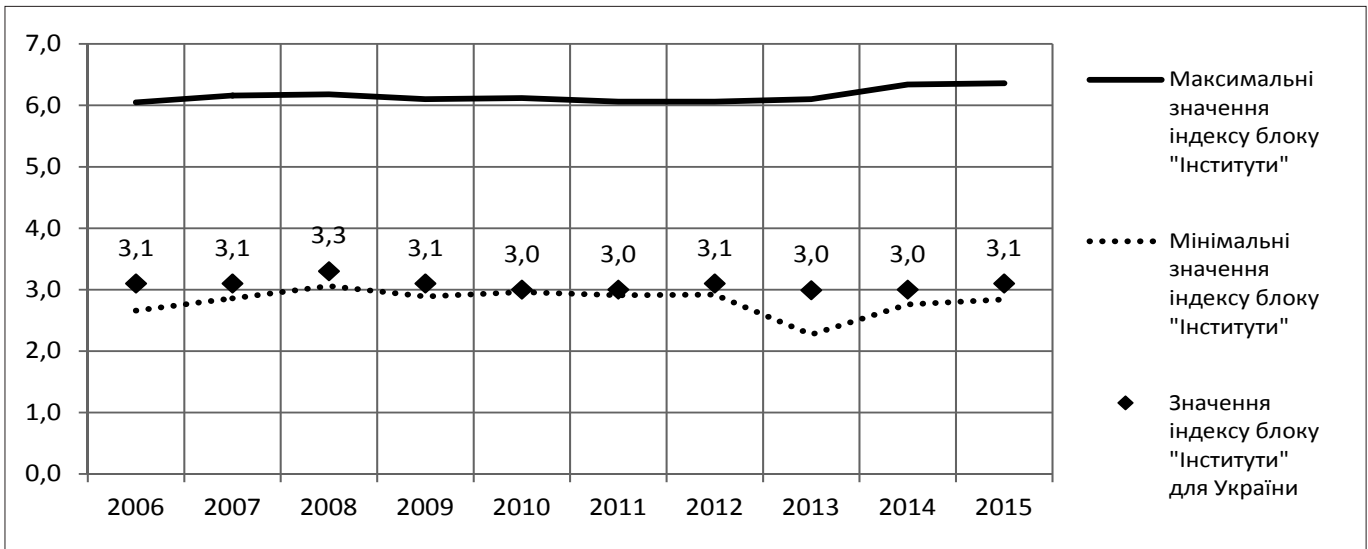
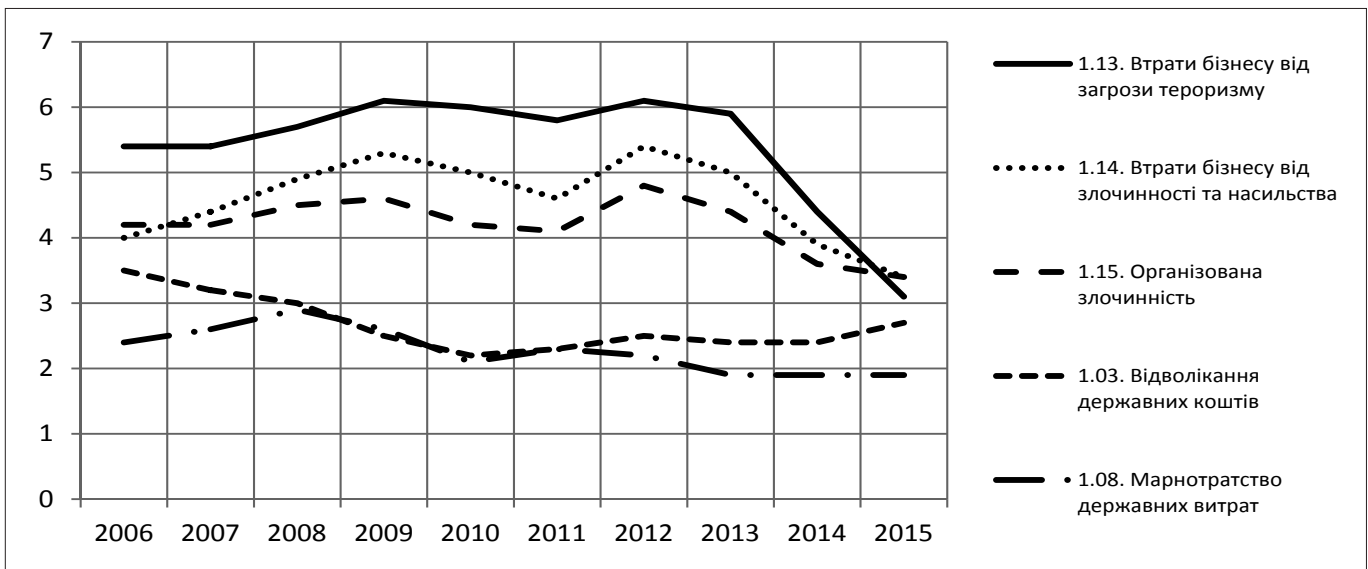

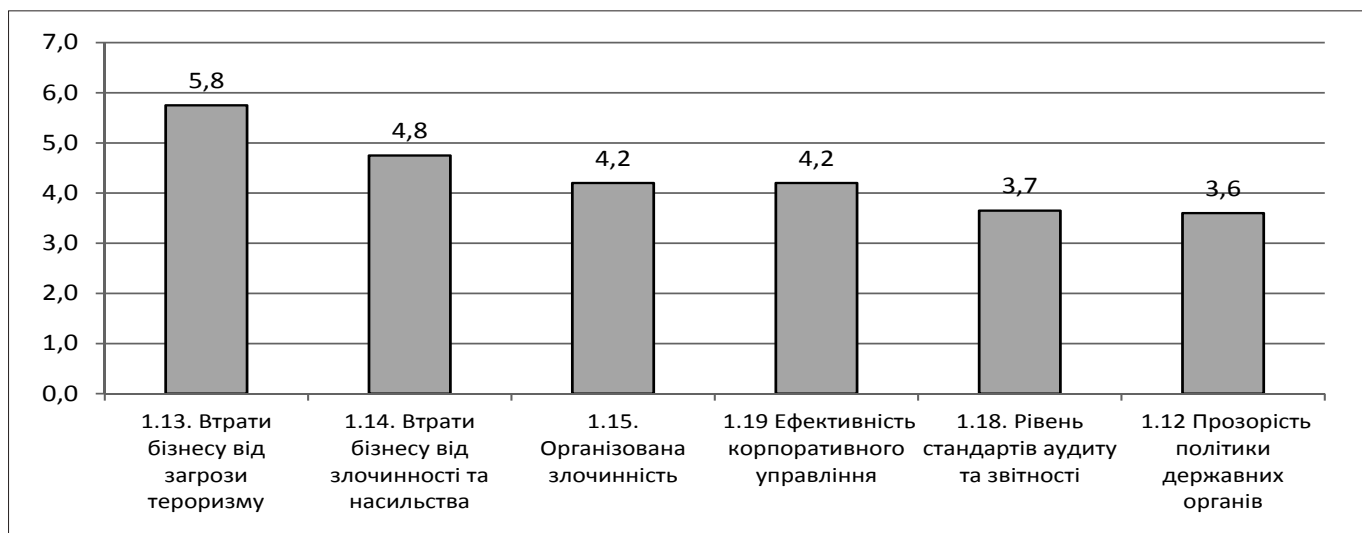
Рис. 5. Динаміка найбільш варіабельних субіндексів блоку «Інститути» ІГК для України за 2006-2015 роки

Таблиця 6. Субіндекси блоку «Інститути» ІГК для України, згруповані за дисперсією, 2006-2015 роки

№ з. п.	Субіндекси	Дисперсія	Найбільше значення	Найменше значення	Медіанне значення
Група № 1					
1	1.13. Втрати бізнесу від загрози тероризму	0,81	6,1	3,1	5,8
2	1.14. Втрати бізнесу від злочинності та насильства	0,39	5,4	3,4	4,8
3	1.15. Організована злочинність	0,17	4,8	3,4	4,2
4	1.03. Відволікання державних коштів	0,16	3,5	2,2	2,5
5	1.08. Марнотратство державних витрат	0,11	2,9	1,9	2,3
Група № 2					
6	1.01. Права власності	0,08	3,4	2,5	2,8
7	1.04. Суспільна довіра до політиків	0,08	2,8	1,8	2,0
8	1.17. Корпоративна етика	0,07	3,8	3,0	3,2
9	1.09. Тягар державного регулювання	0,06	3,3	2,4	2,7
10	1.16. Надійність роботи правоохоронних органів	0,06	3,4	2,6	3,0
11	1.10. Еф-ть прав. рамок у врегулюванні суперечок	0,05	2,8	2,3	2,4
12	1.11. Еф-ть прав. рамок в оскарженні регул. актів	0,05	2,8	2,2	2,4
13	1.06. Незалежність суддів	0,04	2,6	2,0	2,3
14	1.12. Прозорість політики державних органів	0,04	3,7	3,1	3,6
Група № 3					
15	1.21. Ступінь захисту інвесторів, 0-10 (best)*	0,03	4,8	4,3	4,7
16	1.20. Захист інтересів міноритарних акціонерів	0,03	3,3	2,7	3,0
17	1.02. Захист інтелектуальної власності	0,03	3,1	2,5	2,7
18	1.07. Фаворитизм у рішеннях державних посадовців	0,02	2,8	2,3	2,6
19	1.19. Ефективність корпоративного управління	0,02	4,4	4,0	4,2
20	1.05. Незаконні виплати та хабарі	0,02	3,0	2,6	2,8
21	1.18. Рівень стандартів аудиту та звітності	0,01	3,8	3,5	3,7

Рис. 6. Значення субіндексів більше 3,5 балів блоку «Інститути» ІГК для України за 2006 – 2015 роки

середовища. Особливу увагу слід звернути на низькі показники субіндексів, які безпосередньо вказують на функціонування інститутів, зокрема таких як 1.01 «Права власності» – 2,8 бала, 1.09 «Тягар державного регулювання» – 2,7 бала. На слабкі засади регуляторної політики в Україні вказує такий показник, як 1.11 «Ефективність правових рамок в оскарженні регуляторних актів» – 2,4 бала.

ВИСНОВКИ

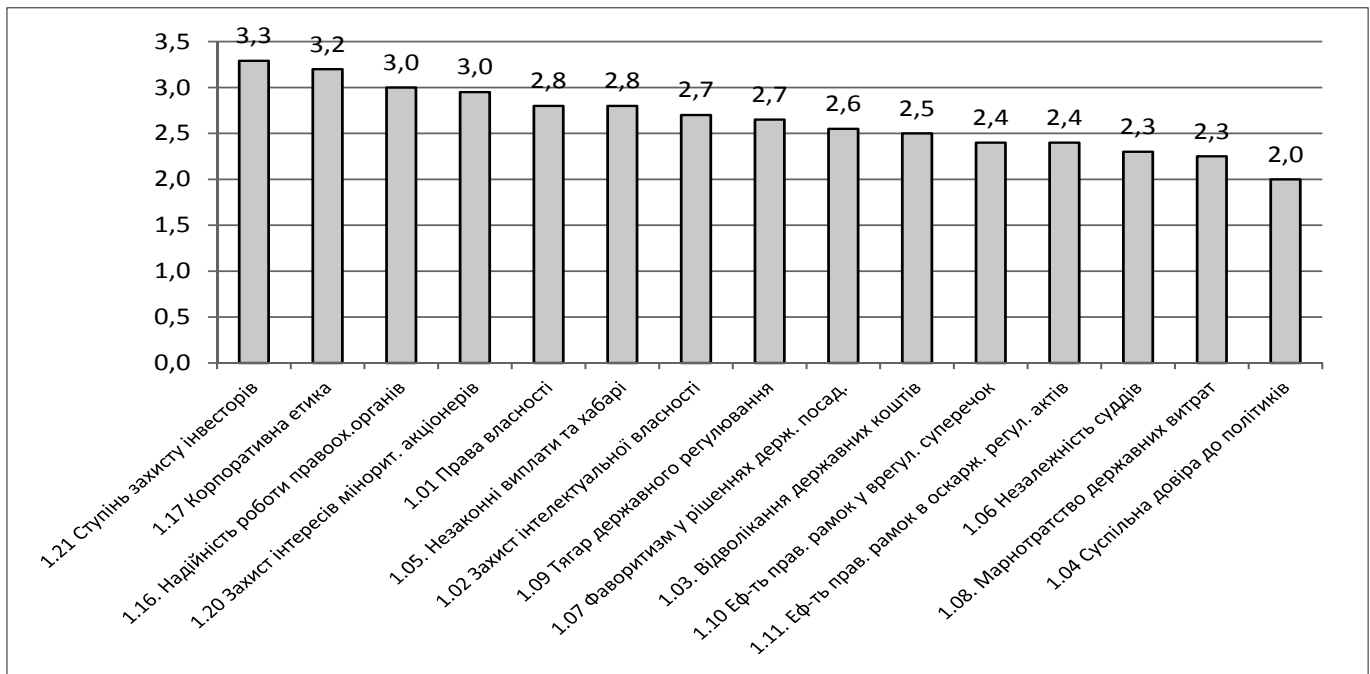
Сучасним досягненням практичної економічної міжнародної компаративістики є індексні оцінки стану національних економік. Один із найперших серед них – Індекс глобальної конкурентоспроможності, який розраховується Всесвітнім економічним форумом з 1979 року. Використовуючи перший з 12 його блоків (Pillars), «Інститути», можливо оцінити якість національного інституційного середовища охоплених дослідженням країн.

Аналіз даних ІГК для України за 2006-2015 роки показує, що ступінь розвитку національного інституційного середовища отримує найнижчі бальні оцінки порівняно з іншими блоками показників для України – у середньому за досліджуваний період блок «Інститути» отримав 3,1 бала із 7 можливих.

Найбільші за відхиленнями субіндекси, визначені за допомогою дисперсійного аналізу, відображують такі явища в сучасній українській економіці, як підвищення потенційних загроз насильства для бізнесу (субіндекси 1.13 та 1.14).

Навіть з урахуванням різкого падіння в 2014-2015 роках субіндексів, пов'язаних із потенційними загрозами насильницького втручання для бізнесу, за середніми величинами на перших місцях факторів інституційного середовища знаходяться саме ці індекси, а також субіндекси, які відображують високий рівень корпоративного управління, обліку та прозорість

Рис. 7. Субіндекси із значеннями менше 3,5 балів блоку «Інститути» ІГК для України за 2006 – 2015 роки

державної політики. Інші субіндекси, які описують якість інституційного середовища, мають значення нижче половинного. Трьома найнижчими за значеннями субіндексами є 1.06 «Незалежність суддів», 1.08 «Марнотратство державних витрат», 1.04 «Суспільна довіра до політиків».

Таким чином, якість українського національного інституційного середовища за оцінкою Індексу глобальної конкурентоспроможності є вкрай низькою й потребує системного підвищення. Значення показників блоку «Інститути» ІГК мають виступати орієнтиром при розробці та впровадженні державної економічної політики. Зокрема, вкажемо на низьку якість української регуляторної політики за 2006-2015 роки, про що свідчать низькі показники (менше 3) таких субіндексів, як 1.09 «Тягар державного регулювання», 1.11 «Ефективність правових рамок в оскарженні регуляторних актів».

Зазначимо, що оцінка якості національного інституційного середовища за допомогою блоку «Інститути» ІГК є лише одним із варіантів такої оцінки. Інші індексні компаративні системи, такі як «Легкість ведення бізнесу» (Doing Business), також використовуються для оцінки якості національного інституційного середовища.

Institutional analysis allows to investigate complex socio-economic phenomena, including the institutional environment of the national economy. The institutional environment - a set of institutions that ensure the flow of transactions, accompanied by spending resources estimated by transaction costs. Assessment of transaction costs is difficult because of their vagueness and difficulty of statistical identification.

To assess the institutional environment of the national Global Competitiveness Index economy can be used, which is one of the oldest of the international index evaluation. His first pillar "institutions" reflects the quality of the national institutional system.

The analysis unit sub-indexes for "institution" GCI for Ukraine for 2006 - 2015 years, the method of grouping on average, by dispersion. Index pillar "institutions" over the period was the lowest among all he indexes pillars of GCI. Against the backdrop of index values pillar "institutions" for all countries, which assessed the GCI index Ukraine tends to lower limit not exceeding value of 3.3 points (maximum value at 7 points).

The highest levels of quality institutional environment for Ukraine are indicators related to the potential threats of violence for business, despite the fact that in the 2014 - 2015 they have deteriorated significantly due to the war in Donbas and Crimea annexation. The total average value (more than 3.5 points) with only 6 out of 21 indicators pillar "institutions", the rest of the index is the average value of less than 3.5 points. The lowest values are indices that characterize the judicial

independence (2.3), wastefulness of government spending (2.3) and public trust in politicians (2.0).

Thus, the quality of Ukrainian national institutional framework according to the Global Competitiveness Index is very low and the system needs improvement. Value indices pillar "Institutions" GCI are performing benchmark in the development and implementation of economic policy. In particular, we note low quality of Ukrainian regulatory policy for the 2006 - 2015, as evidenced by the low rates (less than 3) of sub-indices such as 1.09 "Burden of government regulation", 1.11 "Efficiency of legal framework in challenging regulations".

It is worth noting that the evaluation of the quality of the national institutional environment with a pillar "institutions" GCI is one of the variants of this assessment. Other comparative index system, such as Doing Business, also used to assess the quality of the national institutional environment.

ЛІТЕРАТУРА

- Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
- Уильямсон О. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, «отношенческая» контрактация / О. Уильямсон. – СПб.: Лениздат, 1996. – 702 с.
- Ватамнюк З. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика / З. Ватамнюк. – Львів: Новий світ, 2000, 2005. – 648 с.
- Омельчак Г. В. Інституційне середовище та сутність конкурентного потенціалу корпорацій / Держава та регіони. Економіка та підприємство. – 2013. – № 3 (72) – С. 121 – 125.
- Пустовійт Р. Ф. Формування інституційного середовища підприємництва в трансформаційній економіці / Автореф. дис. на здоб. наук. ступеню докт. екон. наук. за спец. 08.01.01 // Київ, 2006. – 38 с.
- The Global Competitiveness Report 2014–2015. Full Data Edition // World Economic Forum, Geneva, 2014 // http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf.

REFERENCES

- North D. Instytutsiyi, instytutsiyna zmina ta funktsionuvannya ekonomiky [Institutions, institutional change and economic development]. Kyiv, Osnovy, 2000, 198 p. [in Ukrainian].
- Williamson O. Ekonomicheskie instituty kapitalizma. Firmy, rynki, "otnoshencheskaja" kontraktacija [Economic Institutions of Capitalism. Firms, Markets, "relational" contracting]. Saint Petersburg, Lenizdat, 1996, 702 p. [in Russian].
- Vatamnyuk Z. Instytutsiyni zasady formuvannya ekonomichnoyi systemy Ukrainy: teoriya i praktyka [The institutional foundations of the economic system of Ukraine: theory and practice]. L'viv, Novyy svit, 2000, 2005, 648 p. [in Ukrainian].
- Omel'chak H.V. Instyutsional'ne seredovyshe ta sutnist' konkurentnoho potentsialu korporatsiy [The institutional environment and competitive nature of corporate potential]. Derzhava ta rehiony. Ekonomika ta pidpryyemnytstvo, 2013, no. 3 (72), pp. 121-125 [in Ukrainian].
- Pustoviyt R.F. Formuvannya instyutsiynoho seredovyscha pidpryyemnytstva v transformatsiyniy ekonomitsi [Formation of the institutional environment of entrepreneurship in economy]. Kyiv, 2006, 38 p. [in Ukrainian].
- The Global Competitiveness Report 2014–2015. Full Data Edition, World Economic Forum, Geneva, 2014. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf.